

Nola Hatterman: geen kunst zonder kunnen

Onlangs kwam bij Waanders Uitgevers Zwolle een prachtig boek uit over de kunstenaar Nola Hatterman. De naam Nola Hatterman is zeker geen onbekende in Suriname en vooral in de kunstkringen niet! Naar haar is zelfs de Nola Hatterman Kunstacademie vernoemd. Dit rijk geïllustreerde boek is samengesteld door Ellen de Vries. Diverse Surinamers hebben een bijdrage hieraan geleverd. Zo heeft een ex-president van Suriname het voorwoord geschreven. Ellen de Vries heeft het boek mooi ingeleid en Marieke Visser heeft een hoofdstuk gewijd aan een bekende schilderij van Hatterman, *Na Fesie* genaamd. Maar er zijn nog meer goede bijdragen geschreven, zoals Venetiaan dat in zijn voorwoord 'De bijdragen in dit boek *Nola Hatterman*' vermeldt: 'Geen kunst zonder kunnen, is rijk aan geboden informatie, rijk aan diepgaande analyses, sommige met een scherp oordeel als eindconclusie.' De andere schrijver van het voorwoord is Rein Wolfs, directeur van het Stedelijk Museum waar Hatterman in 1919 al haar eerste tekening exposeerde. Dit kunstboek bevat 120 illustraties.

Op het terras

Nola Hattermans meesterstuk 'Op het terras' uit 1930 in het Stedelijk Museum Amsterdam, heeft een vaste plaats in de kunstanon veroverd. Hatterman schilderde graag mensen met een donkere huidskleur. Ze ontwikkelde hiermee na verloop van tijd een heel eigen, herkenbare stijl. Ze schonk veel aandacht aan een gedetailleerde weergave van de huid. Naast deze herkenbare, verfijnde stijl is het typisch voor Hatterman dat de geportretteerden zelden de beschouwer aankijken. Ze keek zelf wel naar haar model, maar het model keek niet terug. Wat daarnaast opvalt bij de werken van Nola zijn de grote ogen waarmee de geportretteerde een ietwat kinderlijk of onschuldig uiterlijk krijgt, stelt Esther Schreuder op pagina 35. Waarschijnlijk deed ze dat opzettelijk, legt Schreuder verder uit, 'want ze lijkt vooral Afrikanen speciale gevoelige eigenschappen toe te dichtten, zoals blijkt uit het volgende citaat uit een brief aan de kunstenaar Armand Baag: 'Ik vond hem bijzonder mooi, hij had iets in zijn trekken, die je kan zeggen, klassiek Africaan waren, dat erg gevoelig was. Hoe dan ook, mooi figuur, soepel van beweging en een sentimentuele (of denkmentele) blik'. Ze heeft het hier over haar model, Frits, waar ze een relatie mee heeft gehad en verzonne blijkbaar eigen woorden voor zijn bijzondere blik.' Hatterman kwam aan het begin van de twintigste eeuw in contact met Surinamers. Ze wilde sociale, politieke en maatschappelijke doelen bereiken. Die ontwikkeling begon, volgens haar, door de vriendschap met Lou Drenthe, het model van *Op het terras*. Drenthe leerde Hatterman 'de situatie van mensen van Afrikaanse afkomst in Suriname' kennen. Ze raakte hierdoor geïntrigeerd en besloot zich bij te scholen bij de M.A.S: Marxistische Arbeiders School. In dit milieu leerde zij de communist en activist Otto Huiswoud kennen en de schrijver en activist Anton de Kom. Volgens

Schreuder zijn er in het oeuvre van Nola Hatterman veel portretten van zwarte mannen en iets minder van vrouwen. Grotendeels zijn het waarschijnlijk Surinamers die in de jaren '30 en '40 in Nederland woonden. 'Jammer is dat ze nauwelijks namen of data onder deze portretten zette. Velen zijn anoniem.'

Na fesie

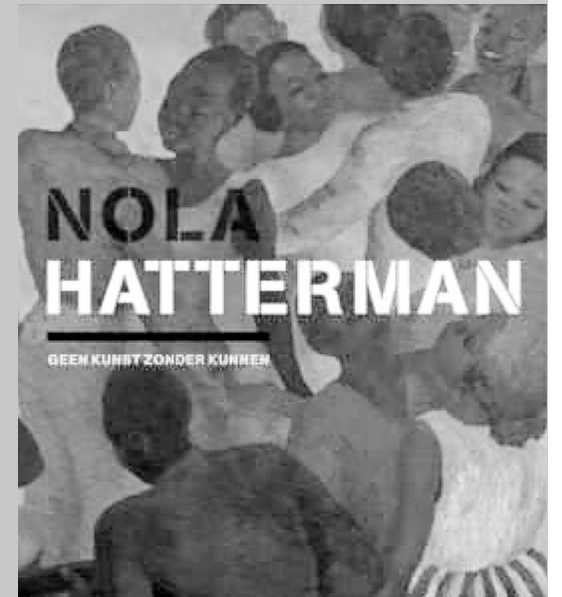
Marieke Visser schrijft op pagina 88 over het schilderij *Na Fesie* het volgende: 'Een schilderij dat in de eenentwintigste eeuw in Suriname gezien wordt als een van Nola Hattermans belangrijkste werken is *Na fesie*. De titel is het best te vertalen als: naar voren, richting de toekomst. Het is onvoltooid meegenomen vanuit Nederland naar Suriname, in 1953. Het wordt beschouwd als een treffend tijdsbeeld waarop mensen staan afgebeeld met wie Nola bevriend was toen ze nog in Nederland woonde: leden van de progressieve culturele beweging Wie Eegie Sanie (Ons eigen ding), die vrijwel allemaal ook lid waren van de Vereniging Ons Suriname (VOS). Mensen die er mogelijk op staan zijn Eddy Bruma (de man met de frons), William de Vries (rechts achter Eddy), Hugo Overman (de omhoogblikkende man) en wellicht is de niet goed zichtbare figuur rechts achterin Hein Eersel. De meest linkse vrouw zou Lise Burke kunnen zijn, of Paula van Wijk-Ribbens. *Na fesie* is ook te zien op de omslag van *Hetenachtsdroom*; Suriname, erfenis van de slavernij van John Jansen van Galen. Van Galen beschrijft in dit boek hoe de strijd van hun voorouders de Surinaamse studenten van Wie Eegie Sanie inspireerde tot het verbeelden van hun geschiedenis in toneelstukken en hen stimuleerde tot nationalisme en verzet tegen de Nederlandse overheersing. De onafhankelijkheid van Suriname lonkte.'

In het kort zijn slechts twee schilderijen belicht. Deze twee afbeeldingen wegen zeker niet op tegen de rest van de schilderijen in het boek. Het bevat zoveel waardevolle informatie over de kunstenaar Nola Hatterman. Bovendien geeft dit boek ook een goed tijdsbeeld weer van de kunst en (Surinaamse) geschiedenis en kunstgeschiedenis van een lange periode: een periode van ruim een halve eeuw, beginnend vanaf de fin de siècle (twintigste eeuw). Een aanrader voor studenten, kunstliefhebbers, kunstenaars en geïnteresseerden in Nola Hatterman, een witte vrouw die geobsedeerd was door donkere mensen. Was Nola van haar tijd? Wat mij wel opvalt, is dat in haar tijd ook net het boek *Mijn zuster de negerin* (1935) van Cola Debrot verschijnt, een novelle die de raciale grensoverschrijding tot kunst verheft, zoals Nola Hatterman dat doet met haar schilderijen die donkere mensen afbeelden en hen tot kunst verheft!

[Jerry Dewnarain]

Nola. Geen kunst zonder kunst. Samenstelling Ellen de Vries. Waanders Uitgevers, Zwolle. 2021. ISBN 978 94 6262 336

Nola Hatterman (1899-1984) was actrice, o.a. in films van Theo Frenkel, ze was kunstschilder, boekbandontwerper en ze ontwierp omslagen voor bladmuziek. Ze werd geboren in Amsterdam en ze kreeg les van o.a. Gerrit Willem Knap, bekend om zijn stadsgezichten van o.a. Amsterdam, Vittorio Schiavon en Charles Haak. Ze was lid van de belangrijke vereniging, 'De Onafhankelijken', opgericht 1912 in navolging van de Salon des Indépendants in Parijs, en van de prestigieuze vereniging, 'Sint Lucas', in 1880, opgericht door leerlingen van de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. Beroemde leden van 'Sint Lucas' waren o.a. Antoon Derkinderen, Jan Toorop, Piet Mondriaan en Jan Sluijters. Nola Hatterman groeide op in een koloniale omgeving met banden met zowel het Oosten als het Westen. Als kind was ze al verbaasd over de discriminatie tegen mensen uit de koloniën. Zij vond die mensen mooi. Ze raakte bevriend met de Surinaamse kunstmodellen en ze maakte kennis met zwarte, Surinaamse, communistisch gezinde activisten als Anton de Kom en Otto Huiswoud, en sloot een bondgenootschap met jonge Surinaamse studenten als Eddy Bruma, Eugène Gessel, Hein Eersel en Jules Sedney, die na de Tweede Wereldoorlog in Amsterdam kwamen studeren. Ze steunde de Surinamers in Amsterdam in hun strijd tegen discriminatie en onderschreef hun pleidooi voor een onafhankelijk Suriname. Hun zoektocht naar herwaardering van hun eigen onderdrukte cultuur, sloot naadloos aan bij Nola's propaganda voor een zwart in plaats van een wit schoonheidsideaal. In 1953 vertrok ze naar Suriname. Op de School voor Beeldende Kunst in Paramaribo leerde ze talloze kunstenaars de kernprincipes van kunst bij. Aan het eind van haar leven verhuisde ze naar het centrum van Brokopondo om haar unieke reeks over de geschiedenis van slavernij en huwelijk te voltooien. Dit was haar bedoeling geweest sinds het lezen van het boek, 'Wij slaven van Suriname' (1934), van de Surinaamse, antikoloniale schrijver en verzetsstrijder, Anton de Kom (1898-1945) (foto). In 1984 overleed Nola bij een tragisch ongeval op weg naar Paramaribo, waar ze op het punt stond deel te nemen aan een groepstentoonstelling. Na haar overlijden werd in de voormalige commandeurswoning in Fort Zeelandia in Paramaribo, door oud-studenten, het Nola Hatterman Instituut (nu Nola Hatterman Art Academy) (foto) opgericht. In 1967 werd het fort gerestaureerd en werd er het Surinaams Museum in gehuisvest. Nola Hatterman: geen kunst zonder kunnen, is uitgegeven ter gelegenheid van de expositie, 'Surinaamse School. Schilderkunst van Paramaribo tot Amsterdam', in het Stedelijk Museum in Amsterdam. 100 kunstwerken van wel 35 kunstenaars, tonen de Surinaamse schilderkunst van ca. 1910 tot midden jaren 1980. Ze vertellen verhalen over hun eigen geschiedenis, spiritualiteit en het alledaags leven, en tonen abstracte experimenten en maatschappelijke veranderingen. (www.stretto.be/2021/03/01/nola-hatterman)

De missie

Het staren naar het plafond werkt rustgevend op hem. Hij ziet hoe het langzaam wordt verlicht door de opkomende zon. Hij voelt zich kalm. Geen stress. Hij is de rust zelve. Het geschreeuw van Björn, zijn acht maanden oude zoonje trekt hem uit zijn 'happy place'. De kleine wil zeker verschoond worden. Amanda tikt tegen zijn dij, waarna hij opstaat en naar de kamer van Björn loopt. Het moment dat hij boven het bed van het manneke torent, blijft die even stil. Hij tilt Björn op en plaatst hem op de commode. Terwijl hij zijn luiervisselt begint die naar hem te lachen. Hij lacht terug. Even vraagt hij zich af wat hij in zijn hoofd heeft gehad om Björn op deze wereld vol problemen te zetten. Een harde wereld die steeds meer de afgrond in afzakt. Hij streelt de dunne babyharen van Björn en zucht. Hij voelt plotseling een hand op zijn schouder en kijkt naar Amanda die naast hem is komen staan. Ze lacht even naar hem en kijkt daarna naar Björn. "Ik ga me klaarmaken", zegt hij. Ze zont hem en hun voorhoeden rusten even tegen elkaar. Hij loopt daarna weg, terwijl ze Björn optilt en met hem naar de keuken loopt om babypap klaar te maken. Hij gaat onder de douche staan en laat de stralen die uit de douchekop komen hem opwekken. Hij heeft geen zin om zo de hert op te gaan, maar hij heeft geen keuze. Na het douchen, trekt hij zijn kleren aan. Hij plaatst zijn portemonnee in zijn zak alsof het een survivalmes is. Hij kijkt in de spiegel naar zichzelf. Je gaat naar buiten, zegt hij tegen zichzelf. Onthoud, je komt niet terug zonder alle zaken te hebben gehaald. Je doet het niet voor jezelf. Je doet het voor je gezin. Je doet het voor het voortbestaan van je bloedlijn. Dus ga en wees trots op jezelf. Hij slaat zich op zijn borst. Hij loopt naar de keuken. Amanda die bezig is Björn met de fles te voeden, kijkt op. "Ik heb een kopje koffie voor je gemaakt", zegt ze. "Ik heb het op het aanrecht gezet." Hij neemt het kopje en drinkt de warme moed in een teug leeg. Ze staat op en omhelst hem. "Sterkte", zegt ze tegen hem. "Laat je niet afleiden of afschrikken. Hou je goed en kom snel terug." Hij knikt, trekt haar stevig tegen zich aan. Zoent haar voorhoofd. Hij neemt zijn mondmasker en verwisselt de luchtfilters aan de zijkanten. Hij is klaar om te gaan. Hij loopt de deur uit. Hij stapt in zijn wagen en rijdt stapvoets de garage uit. De zandweg is droog. Gelukkig. Normaliter zou hij door water moeten rijden, door de zware regens van de laatste jaren lopen de

wegen in het land vaker onder. De gezellige effecten van klimaatverandering, denkt hij bij zichzelf. Op de hoek van de straat en de hoofdweg ziet hij een beeld dat hem raakt in zijn beenmerg. Zijn hart bonst in zijn keel. Hij probeert naar adem te happen. Zijn handen trillen. Hij wil terugrijden, naar huis. Onder zijn deken kruipen en de wereld van zich wegdenken. Maar hij moet verder. Hij moet de file die veel weg heeft van een enorme duizendpoot richting de stad trotseren.

De zon begint haar tanden te pieren. De file gaat stapvoets vooruit. Naarmate hij dichterbij de stad komt, ziet hij de vele rijen van mensen voor de winkels. Hij maakt de autoradio aan. Het lied van Papa Touwtjie 'Sontin' loopt net op zijn einde. De omroeper kondigt het nieuws aan.

"De transmigratie van Paramaribo-Noord verloopt moeizaam. De locatie is helemaal ondergelopen als gevolg van de zeespiegelstijging en de bewoners moeten naar een andere plek. De piek van de negentiende golf van de pandemie is nog niet bereikt waardoor de lockdown die nu al een maand loopt, verlengd zal worden. Dit alles en de steeds toenemende hittegolven vertragen het verhuisingsproces. Het is te hopen dat het aantal besmettingen de komende weken snel zal afnemen, maar deskundigen zeggen dat het nog een poos kan duren, want niet eens de helft van de bevolking is gevaccineerd." Hij maakt de radio uit. Geen energie voor slecht nieuws, denkt hij bij zichzelf. Zijn handen beginnen te beven. Rustig. Rustig. Gewoon focussen op het doel. Snel erin en snel eruit. Simpel. Niet te veel erover nadenken. Afstand houden van de mensen. Niet te lang treuzelen wanneer je binnen bent en dan zijn je klaar. Adem in, adem uit. Langzaam begint zijn hand minder te trillen. Hij veegt het zweet van zijn gezicht af met zijn zakdoek. Hij had liever de airco aangezet, maar hij moet benzine besparen. Hij weet niet of de servicestations opengaan vandaag en hij moet zijn brandstof goed gebruiken.

Na anderhalf uur onderweg komt hij aan bij de winkel in Paramaribo-Zuid, waar een rij van ruim negentig mensen staat. Het kolossale winkelpand is helemaal beveiligd met traliwerk en kogelvrij glas. Er is een ingang en de uitgang is aan de andere kant. Zwaarbewapende bewakers houden een oogje in het zeil. Het geheel voelt aan alsof je naar een concert gaat van een grote artiest of naar de finale van een belangrijke voetbalwedstrijd. Er zijn drie controleposten waar je temperatuur wordt gemeten en je steeds door een scanner moet om te checken of je geen wapens hebt. Er is een

Illustratie Desmond Kerk

ID-systeem om te controleren hoe vaak personen naar de winkel zijn geweest. Hij parkeert een eind verderop in de straat van de winkel. Hij zet zijn masker op en stapt uit de auto. Hij loopt terug en sluit aan in de rij. Terwijl hij zichzelf tot rust probeert te brengen, vangt hij een gesprek op, gevoerd door een oudere vrouw en de oudere meneer die vóór haar staat. De vrouw praat luid. "Het wordt steeds erger", zegt ze. "Nu mogen we maar twee keren in de week onze boodschappen doen. Je moet dan in deze drukte om je inkopen te doen. Straks zeggen ze dat het maar een keer in de week wordt. Ze worden gek." "Ze zijn de kluts kwijt", vult de man aan. "Ze denken niet aan de mensen die nauwelijks geld hebben", zegt de vrouw verder. "Steeds veranderen ze hun maatregelen. Dadelijk mogen we maar een keer naar buiten. Dan ga je zien wat gaat gebeuren. We kunnen het niet langer meer aan." De man tegenover haar knikt. "We kunnen nauwelijks alles vinden wat we nodig hebben. Ze hebben geen gevoel voor ons." "Maar we hebben het ook zelf gezocht, mevrouw", hoort hij plotseling iemand achter hem zeggen. "Als we ons aan de regels hadden gehouden, was de situatie niet zo uit de hand gelopen." "Zij hielden zich ook niet aan de regels", zegt de mevrouw. "Ik heb gehoord over de grote feesten en bijeenkomsten. Waar iedereen zonder bescherming rondliep. Ze denken dat ze die dingen voor ons kunnen verbergen, maar onze mensen werken voor ze en zien hoe ze bezig zijn."

Zijn knieën beginnen te trillen. Rustig. Rustig. We zijn er bijna. Even volhouden. Na dertig minuten is het zijn beurt om de winkel in te gaan. De regels worden nog even aan hem doorgegeven: hij heeft tien minuten om de spullen die hij nodig heeft van de rekken te pakken, maximaal twee per item en altijd afstand houden van de andere shoppers. Hij knikt. De medewerker doet een armband om zijn pols. Het lichtje op de armband begint steeds sneller te knippen naarmate hij minder tijd heeft. Bij een minuut begint het waarschuwingssignaal af te gaan en als hij niet binnen die tijd bij de kassa is zal de armband hem een hevige stroomstoot geven. Hij wordt dan buitengezet. Bewusteloos. Zonder zijn boodschappen. Hij zucht. Hij gaat bij de ingang staan. Hij haalt de boodschappenlijst uit zijn zak. Zodra hij voorbij de scanner loopt, begint het aftikken. De medewerker wenkt dat hij naar binnen mag. Hij loopt langs de scanner. Het lichtje van zijn armband begint sneller te knippen. Ik heb alles, nu naar de kassa. Rennend stoot hij zijn wagen naar de kassa, terwijl hij zijn telefoon in zijn broek voelt trillen. Hij neemt die uit zijn zak en zijn ogen worden groot wanneer hij leest dat Amanda hem appt dat hij ook nog brood moet meenemen. Zijn armband begint sneller te knippen. De rekken met broden zijn helemaal aan de andere kant en met de drukte weet hij niet of hij het redt. Hij kan niet te lang nadenken, tijd dringt. Hij gaat ervoor. Hij rent met zijn wagen naar de verschillende rekken met blikjeswaren, koffieproducten en thee, frisdranken en de rekken vol met chips, die haast niemand meer koopt. Het licht van zijn armband knippert steeds sneller. Bij de rekken aangekomen, ziet hij dat die leeg zijn. Shit. Hij moet naar de kassa. Nu. Snel. Het waarschuwingssignaal van zijn armband gaat af. Hij draait zich om en wil wegrennen, wanneer er net een winkemedewerker komt aanlopen met een kar vol brood. Hij kijkt naar de kar, pakt snel een pak puntjes, gooit het in zijn winkelmand en rent ermee alsof de duivel achter hem aan zit. Net wanneer zijn tijd om is, meldt hij zich hijgend aan bij de kassa. Rustig. Rustig. Je bent er. Je hebt het gehaald. Het is je gelukt. Je hebt je missie volbracht! De kassamedewerker wenkt hem om snel zijn boodschappen op de band te doen. [Kevin Headley]